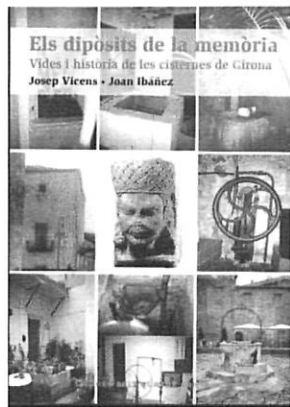

de dades sobre les cisternes conservades al Barri Vell de Girona (una relació aportada en un apèndix final), el treball recull les anècdotes i vivències dels testimonis entrevistats, tot i que, si bé aporten un notable valor antropològic al llibre, moltes vegades no tenen cap relació amb la temàtica que revela el títol del volum.

Amb *Els dipòsits...* no estem davant d'una guia, encara que facilita al lector una visita original i diferent a la Girona antiga. Permet una nova mirada als carrers del triangle geogràfic que té com a vèrtex la Torre Gironella, el portal de Sobreportes i l'actual placeta del Correu Vell, seguint el rastre humit d'un element de primordial importància per als gironins que els havien habitat: la cisterna. Un element que, amb la seva funció d'emmagatzematge de l'aigua de pluja, permetia la vida en un terreny eixut de fons i pous durant les llargues centúries en què l'aigua corrent no formava part dels migrats serveis públics de la ciutat. Això sí, per tal de poder resseguir l'itinerari proposat pels autors hauria estat ideal haver pogut comptar amb un petit mapa de situació i, sobretot, amb alguna imatge gràfica de les cases descrites, dos detalls que, malauradament, aquesta edició no aporta. Malgrat tot, llegint atentament les descripcions que en fan Josep Vicens i Joan Ibàñez, unes ratlles que traspuen

l'estimació per aquest barri, i resseguint sobre el paper els testimonis d'aquells que hi viuen, ràpidament la memòria del lector es veu transportada a llocs coneguts per tots els gironins, i inciten a anar a descobrir aquests elements del paisatge urbà gironí, les cisternes, si bé en la majoria dels casos el seu ús ha fet que es mantinguin ocultes a la vista del carrer, en la privadesa de les cases.

Com ja s'ha apuntat, l'objectiu d'aquest llibre no és únicament l'estudi i anàlisi de les cisternes. Aquestes en són l'element aglutinador, la corda que relliga les vivències, passions i records d'un grup d'homes i dones retratats amb simpatia en les planes del treball. En aquest punt cal fer una precisió crítica: la transcripció de les converses mantingudes amb els veïns resulta potser excessivament espontània. Tota la riquesa que guanya un testimoni oral en un document sonor esdevé, sense esporgar de reiteracions i digressions innecessàries, un obstacle per a la

comprensió lectora. Vicens i Ibàñez són d'aquells autors que creuen que la Història la fa la suma de les petites històries de personatges anònims, i aquest és l'argument subjacent del llibre. A partir dels records pouats en els dipòsits de la memòria dels qui l'habiten, els estudiosos recuperen un bocí inconegut, recòndit, de la densa història del Barri Vell de Girona.

Gemma Domènech i Casadevall

Un epistolari entre dos segles

ANTÓN PELAYO, Javier.

La sociabilitat epistolar de la família Burgués de Girona (1799-1803),

Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona. Quaderns del Cercle, 21. 2005.

ANTÓN PELAYO, Javier.

La herència cultural. Alfabetització y lectura en la ciutat de Girona (1747-1807),

Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. 1998.

Sembla que cada cop ens costa més comunicar-nos a mà, amb aquelles cartes introduïdes a la bústia i que setmanes més tard arribaven al destinatari. La societat de la informació ens ha portat noves formes d'escriure i nous missatgers: de l'oficina de Correus hem passat, entre d'altres, al correu electrònic i al mòbil, qüestionant-nos la forma de la

pràctica epistolar davant del món de la tecnologia i els sistemes de comunicació que se'n deriven. Emperò el desig, la necessitat personal o professional de comunicar-nos amb la persona que no tenim al costat persisteix. Tanmateix, fins ben entrats els temps industrials, a mitjan vuit-cents, a Catalunya la literatura personal i particularment les cartes familiars feien funcions importantíssimes, tant en l'organització de la vida d'una família com en el treball o les relacions comercials. No hem d'oblidar que la particular estructura socioeconòmica de l'antiga Corona d'Aragó, basada principalment en els contractes a llarg termini i el posterior auge del comerç i la manufactura facilitaven la configuració d'arxius professionals, patrimonials i culturals, els quals es perpetuaven a través de la lletra escrita, i sovint a través de la correspondència.

La conversa entre persones absents, una de les definicions de les cartes familiars, va anar augmentant des del Renaixement a les repúbliques comercials del Mediterrani: ambaixades, guerres, desterraments, emigracions, assumptes administratius, entre d'altres, facilitaven la conversa; i, tanmateix, endemés d'aquests temes monogràfics, propis dels vincles institucionals o econòmics, s'acostumava a barrejar notícies sobre la casa que feien referència a aspectes més privats. Malgrat

l'extensió de la sociabilitat epistolar a l'edat moderna, aquesta era característica dels estaments privilegiats; les cartes de l'anomenat Tercer Estat s'enviaven sovint a les institucions i als poderosos. Així, com bé ens ha mostrat Javier Antón, en el cas de la ciutat de Girona entre 1747-1807(2) l'alfabetització entre els diferents estaments i grups socials va afavorir un major accés del conjunt de la població al coneixement de l'escriptura i llur comunicació a través de la correspondència.

En aquest sentit la publicació de l'epistolari de la família Burgués de Girona (1799-1803) ens apropa al coneixement dels sentiments i el món interior de persones llunyanes en el temps, i per tant ens permet endinsar-nos pel seu univers particular i per la societat de l'època, en el trànsit del segle XVIII al XIX. L'historiador Javier Antón, seguint els seus treballs en el camp de la història cultural, aplega en aquesta edició 205 cartes, conservades a l'Arxiu de la Catedral de Girona, que abasten el període comprès entre el 19 de novembre de 1799 i el 16 de març de 1803, la major part de les quals adreçades al noble Martí de Burgués (Estanyol, 1756 - Girona, 1809). Una correspondència bàsicament escrita en llengua castellana, cosa que evidenciarà l'existència «d'un voluntari desig per adoptar la llengua de la monarquia» (p. 22) per part

dels grups dirigents catalans en aquesta segona meitat del segle XVIII, la qual cosa ens indicaria un element de distinció enfront de la cultura popular, ja que «els pagesos i els arrendataris dirigien les cartes als propietaris i als hisendats en català» (p. 23), fet que porta l'autor a evidenciar que «l'epistolari de Martí Burgués és poc popular» (p. 24).

Martí de Burgués formà part d'una nissaga de pagesos que en el curs del segle XVI van assolir la condició nobiliària; i durant la segona meitat del sis-cents, «imitant el que havien fet d'altres nobles del bisbat de Girona» (p. 29) van abandonar el mas i es van establir a la ciutat de Girona. Així, en l'espai de temps que ocupen les cartes estudiades, trobem al nostre protagonista instal·lat al carrer de la Força, al bell mig de la ciutat. De ben jove va ingressar a l'exèrcit del rei, i el 1791 es va casar per quedar definitivament vidu i sense fills a l'any 1795. A la Guerra Gran (1795-1795), hi va tenir una destacada actuació com a militar i representant de diferents comissions, les quals, entre d'altres assumptes, van ressuscitar el cos de voluntaris miquelets per oposar-se al francès. En acabar el conflicte va seguir vinculat en diferents comissions per fer front a qüestions econòmiques derivades de la guerra, cosa que li va permetre establir relacions i coneixences amb personat-

ges de l'administració reial i de la cort de Madrid. El 1799 es va reintegrar a la vida familiar i ciutadana amb llurs responsabilitats a l'Ajuntament de Girona i la Junta de l'Hospici. Aquest mateix any morí el seu germà, l'hereu, la qual cosa va fer que Martí de Burgués es convertís en un referent familiar.

Aquests aspectes assenyalats més amunt són els que pel contingut de les cartes podem anar coneixent. Un conjunt molt heterogeni de persones integraven el seu cercle de relacions: germans, nebots, amics, coneguts o buròcrates, com també hi podríem destacar la presència de «dues monges i sis decoroses amigues» (p. 36). Tots aquests corresponsals constitueixen el corpus epistolar que ens presenta Javier Antón. Un corpus que ens fa avinentes qüestions educatives i afectives, morts i naixements, aniversaris, sants, les pasqües i el cap d'any, entre d'altres detalls i esdeveniments familiars, els quals van teixint una densa trama al voltant de Martí Burgués,

que actua com a catalitzador i transmissor d'aquestes notícies que li són comunicades a través de les lletres escrites. Tanmateix, caldria esmentar l'apartat que l'autor dedica a 23 corresponsals (p. 35-60), en el qual «s'examinen aquells que van enviar més cartes o constitueixen personatges d'una certa celebritat» (p. 35), i on se'n fa una suggeridora semblança, entre d'altres, de Francisco Amorós, Fèlix Amat, Antonio Luis Real o Josep de Masdevall.

L'època de final de set-cents i principi de vuit-cents se'n fa present en l'entorn en què es mouen els diferents corresponsals i protagonistes: la guerra amb la República francesa (1793-1795), amb el casament d'Ignàcia de Burgués i el militar Enrique O'Donell (amb Martí de Burgués fent d'avalador d'aquest casori) i el seu pas per Barcelona, Reus i la ciutat de Palma, per ser posteriorment mobilitzat a causa de la Guerra de les Taronges (1801); la ràpida reconquesta imaginada per Napoleó dels ports de la Mediterrània ocupats pels anglesos i l'actuació dels comandaments espanyols són el marc de les cartes tramessades per Benet de Burgués; distintes notícies sobre la cort borbònica de Madrid, en la qual Martí de Burgués havia fet nombrosos amics i coneguts en la seva estada, i les notícies sobre l'epidèmia de febre groga de la ciutat de Cadis de 1800, van elaborar un retrat històric d'aquest temps.

La transcripció del fons epistolar (p. 99-335), les llistes (p. 339-348) de roba i dels llibres que el protagonista de l'estudi va portar des de Madrid després de la seva estada (final de 1799), endemés d'un complet índex onomàstic (p. 351-360), completen aquesta edició 21 de Quaderns del Cercle.

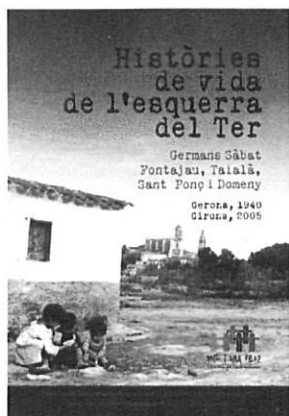
En definitiva, cal felicitar-nos per aquest estudi, acurat i rigorós —cosa a la qual, per altra banda, Javier Antón ja ens té acostumats—, que ens permet apropar-nos de primera mà a les notícies d'una època a través de les cartes d'alguns dels seus actors. Ras i curt, una recuperació de la memòria històrica, adés d'una dignificació dels sentiments i les emocions expressades en aquestes converses entre absents. Una pràctica social i cultural que forma part de la nostra història i que feliçment anem recuperant.

Josep Alavedra Bosch

De «Rio» i els «Albergues» a l'esquerra del Ter

Històries de vida de l'esquerra del Ter.
Germans Sàbat, Fontajau, Tàialà, Sant Ponç i Domeny.
Gerona, 1940 - Girona, 2005. DVD.
Direcció i realització: Pep Caballé.
Guió: Pep Caballé, Pere Montalbán, Joan Serra, Rafael Vázquez i l'Equip del SSAP. Durada: 73'. Edició:
Coordinadora d'Entitats de l'Esquerra del Ter. Girona, 2005.

El llibre empresona la divulgació de la història. Els investigadors i estudiosos socials basen les seves recerques en textos i documents gràfics —de manera pràcticament exclusiva (ai!)—, però això no ha de comportar necessàriament la presentació dels seus resultats en paper imprès. Els historiadors han de fer bona història, és clar, però en plena societat de la informació no poden negligir les possibilitats d'ús de les tecnologies a l'abast: Internet o la comunicació audiovisual. No es pot continuar editant com si res no hagués passat, amb els mateixos cànons que en el segle XIX. El llibre no sempre és el mitjà més adequat per donar a conèixer les interpretacions del passat. Encara menys en el cas de la història del present. Al llibre se li segueix atorgant un valor simbòlic excessiu. Una explicació plausible pot ser la reacció inconscient a l'horror de l'analfabetisme secular i la negació resistant enfront de l'analfabetisme funcional dels nos-

tres dies. D'altra banda, per a molts cal mantenir la icona per un afany de comoditat curricular. Hi ha d'altres maneres de fer conèixer i presentar la història en societat, més immediates i vives. I, si es vol, prestigioses. Verídiques, a voltes poden no ser-ho ni unes ni altres.

Històries de vida de l'esquerra del Ter és un documental que reporta una gent i un territori: la història social i urbana d'uns barris des de la postguerra fins a l'any passat. La narració parla de canvis i transformacions de tot ordre: de condicions de vida i treball, d'habitatge i serveis, de relacions, llengües i cultures, de generacions en blanc i negre i de tots els colors, de passions i angoixes, de calamitats i avenços. I això, descrit amb el rostre, la veu i el gest dels seus veïns i veïnes d'ahir i avui. Els protagonistes són testimonis no actors: nadius, immigrants de tots temps i noves generacions. Parlen de passat i oblit, de memòria i futur. La gent del carrer, la Girona real, s'explica.

La producció és d'iniciativa comunitària (no governamental); el seu motor ha estat la Coordinadora d'Entitats de l'Esquerra del Ter, que aplega les associacions de veïns, culturals, esportives, infantils i juvenils i educatives de Germans Sàbat - Fontajau i Tàialà, i la darrera reivindicació de la qual ha estat la del centre

cívic per al sector. No ha estat fàcil. La Girona instal·lada a la plaça del Vi s'ha fet pregar (anys).

Pep Caballé, director i guionista, l'ha creat amb escassetat de mitjans i amb un resultat notable. El reportatge evoca referències estilístiques de José Luis Guerín i ressonàncies d'Escribano i Úbeda. Caballé es va iniciar professionalment en el terreny de les arts gràfiques, va ser pioner de la infografia a Girona i actualment compagina aquestes tècniques amb la comunicació multimèdia. La seva obra continua creixent. Estima el llibre però abasta —amb igual romanticisme— els diferents llenguatges i suports de la comunicació.

Històries de vida de l'esquerra del Ter és el resultat del projecte «Mil i una veus», que va obtenir la beca Joaquim Franch 1999 del Consell Municipal d'Educació de Girona per incentivar propostes d'interès social en matèria d'educació cívica. El pedagog que dona nom al guardó va deixar dit: «Volem fer explícites tres línies de fons que marcaran la nostra actuació: l'arrelament i la sensibilitat al país, una gestió democràtica i una convivència solidària». El DVD, dirigit per un seu deixeble, palesa amb convicció aquests valors.

Carles Sapena

